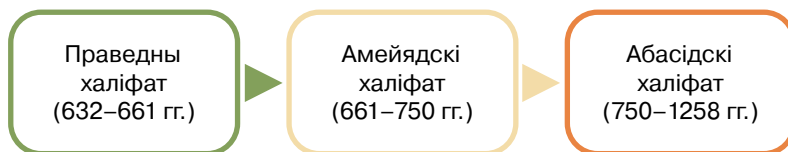

*§ 9–0. Палітычнае і сацыяльнае развіццё дзяржаў Азіі ў перыяд Ранняга і Высокага сярэднявечча

1. Асаблівасці арганізацыі ўлады і кіравання ў Багдадскім халіфатце. Багдадскі (Абасідскі) халіфат, заснаваны ў VIII ст., стаў цэнтрам улады і культуры ў мусульманскім свеце. У яго кіраўніцтве існавала складаная іерархія на чале з халіфам, які лічыўся палітычным і рэлігійным лідарам. Халіф валодаў значнымі паўнамоцтвамі, у тым ліку мог весці войны, збіраў падаткі і прызначаў высокапастаўленых чыноўнікаў. Пры халіфу існавалі розныя адміністрацыйныя органы, што забяспечвалі функцыянаванне дзяржавы.

АРАБСКІ ХАЛІФАТ

Адной з ключавых асаблівасцей сістэмы кіравання была практыка прызначэння візіраў, або міністраў, якія адказвалі за розныя галіны, такія як фінансы, ваенныя справы і ўнутраныя справы. Візіры надзяляліся шырокімі паўнамоцтвамі і адыгрывалі важную ролю ў паўсядзённым кіраванні халіфатам. Таксама існавалі правінцыі, якімі кіравалі эміры, прызначаныя халіфам, што дазваляла паступова пашыраць уплыў цэнтра на перыферыю.

ПРАЦУЕМ З ГІСТАРЫЧНАЙ КРЫНІЦАЙ

З кнігі Аўгуста Мюлера «Гісторыя ісламу ад заснавання да найноўшых часоў»

Візір

Унізе візір магутны, але лёгкі ківок усеўладнага зрынае яго з вышыні велічы ў турму, а адтуль надта часта прамы шлях на эшафот. Гэты першаразрадны дзялок перш за ўсё павінен быў быць у высокай ступені фінансавым геніем; ён заўсёды мае сёе-тое ў запасе для задавальнення найменшага капрыз у манарха і ягоных улюбёнцаў, але да вушэй уладара ніколі не павінны сягаць скаргі падданных на ўсё большыя вымаганні падатковых чыноўнікаў. Ад яго патрабавецца таксама як мага большая дасціпнасць, ён павінен умець штогадзіны развейваць дрэнны настрой гаспадара. І пра ўсё ж ён мае ведаць, пра што ён ні спытаў уладар, кожную цяжкасць вырашаць хутка і ўцямна, але пры гэтым ніяк не непрыемнаю парадай. Удзень ён працуе як вол, а вечар і палову ночы бавіць з набліжанымі ўладара ў спевах, гульнях, танцах і дасціпных гутарках, пры гэтым штохвіліны пільнуе ўсе падкопы незлічоных інтрыг, што ладзяцца супраць яго з усіх бакоў гэтымі прыдворнымі афіцэрамі і чынамі, гэтымі дамамі гарэму і іх еўнухамі. Ці не праўда, які бясспрэчны доказ бліскучых талентаў сям'і Бармекідаў! Члены яе амаль без перапынку больш за 50 гадоў выконвалі сваю задачу бездакорна.

Якія вартасці, на ваш погляд, павінен быць мець візір, каб захаваць сваю пасаду?

Апроч таго, у Багдадзе ажыццяўляліся суды, якія сачылі за выкананнем ісламскага права — шарыяту. Суддзі, або кадзі, прызначаліся ўладаром, мелі значную ўладу і былі важнай часткай прававой сістэмы. Істотным аспектам улады халіфата было выкарыстанне дзяржаўнага апарату для збору падаткаў і размеркавання грамадскіх рэсурсаў. Акрамя таго, каб утрымліваць кантроль над вялікімі тэрыторыямі, халіфат абапіраўся на армію, якая была, па сутнасці, інструментам палітыкі і падтрымання ўлады.

Ісламская культура і навука таксама адыгралі сваю ролю ва ўмацаванні ўлады халіфата. Багдад зрабіўся важным культурным цэнтрам, што прыцягвала

Багдад. Ірак.
Палац Абасідаў.
Канец XII — пачатак XIII ст.

мноства вучоных і інтэлектуалаў, якія спрыялі пашырэнню ведаў. Нягледзячы на паступальнае развіццё і дасягненні, халіфат сутыкаўся з унутранымі канфліктамі і напружанасцю, што часцяком падрывала яго стабільнасць.

Такім чынам, сістэма кіравання ў Багдадскім халіфаце ўяўляла сабой складаны механізм, які спалучаў рэлігійныя, палітычныя і адміністрацыйныя элементы. Яна дазваляла яму цягам доўгага часу заставацца магутнай сілай на Блізкім Усходзе.

2. Узаемаадносіны ўлады і насельніцтва. Адносіны паміж дзяржавай і насельніцтвам у традыцыйным грамадстве Усходу ў Раннім сярэднявеччы былі складаныя і шматгранныя. У цэнтры гэтай сувязі стаялі ідэі грамадскага парадку, улады і абавязкаў. Дзяржава ўяўляла сабой важны орган кіравання, які ажыццяўляў кантроль над рознымі аспектамі жыцця насельніцтва: зборам падаткаў, падтрыманнем парадку і абаронай межаў.

Назавіце плюсы і мінусы ўзаемаадносін паміж дзяржавай і насельніцтвам у традыцыйных грамадствах.

Нярэдка сувязным звязном паміж дзяржавай і насельніцтвам на Усходзе выступалі абшчыны або іншыя сацыяльныя групы. Такім чынам, адносіны паміж дзяржавай і насельніцтвам у традыцыйным грамадстве Усходу ў Раннім сярэднявеччы былі складаныя і дынамічныя, грунтаваліся на ўзаемных абавязках і правах.

3. Асаблівасці сельскагаспадарчай вытворчасці на Усходзе. Развіццё сельскай гаспадаркі на Усходзе ў Сярэднія вякі было адной з ключавых асноў сацыяльнага і эканамічнага жыцця грамадства. У гэты час у такіх рэгіёнах, як Блізкі Усход, Індыя і Кітай, дзякуючы спрыяльным кліматычным умовам вырасла прадукцыйнасць сялянскай працы. Выкарыстанне абваднёльнага земляробства дазволіла значна павялічыць ураджайнасць, што паспрыяла росту насельніцтва. У гаспадарцы актыўна ўжываліся разнастайныя культуры, у тым ліку пшаніца, рыс, бавоўна і цукровы трыснёг.

Сезаварот і прымяненне ўгнаенняў забяспечвалі разнастайнасць у вытворчасці. Апроч таго, у гэтыя часы адбывалася значная работа па паляпшэнні якасцей сельскагаспадарчых злакаў і агародніны, што таксама спрыяла павышэнню ўраджайнасці. На Усходзе ў Сярэднія вякі развіваліся агранамічныя веды, многія з якіх захоўваліся і перадаваліся на працягу значнага часу. У выніку абмену ведамі паміж рознымі культурамі, такімі як арабская і кітайская, адбывалася эвалюцыя сельскагаспадарчых практык. Адным з важных фактараў гэтага працэсу стала наяўнасць пісьмовых прац па сельскай гаспадарцы, у якіх апісваліся найлепшыя метады апрацоўкі зямлі і догляду раслін.

Павелічэнне аб'ёмаў вытворчасці прывяло да росту гарадоў і развіцця рамёстваў, што, у сваю чаргу, паспрыяла ўмацаванню эканомікі. Сельскае насельніцтва, як правіла, арганізоўвалася ў абшчыны, што дазваляла больш эфектыўна кіраваць землямі і рэсурсамі. Аднак, нягледзячы на дасягненні, існавалі і цяжкія моманты. Перш за ўсё такія, як прыродныя катаклізмы і катастрофы

(паводкі, засухі і г. д.) або нашэсці чужаземцаў, якія негатыўна адбіваліся на развіцці сельскай гаспадаркі.

4. Развіццё рамёстваў і гандлю. У эпоху Сярэднявечча развіццё рамёстваў і гандлю ў дзяржавах Азіі зрабілася важным фактарам эканамічнага і культурнага росту. У гэты перыяд актыўна развіваліся такія рамёствы, як ткацтва, металургія і кераміка. Усходнія рынкі, асабліва ў Кітаі і Індыі, славіліся высакаякаснымі вырабамі, якія карысталіся попытам у іншых рэгіёнах.

Рамесніцкае майстэрства квітнела ў такіх рэгіёнах, як Персія, Індыя, Кітай і Візантыйская імперыя, выяўляла выключныя навыкі і творчы падыход. Тэкстыльная справа была адным з найбольш славутых рамёстваў: вырабляліся складаныя тканіны і дываны, якія атрымалі міжнароднае прызнанне. Мастацтва ткання дываноў, асабліва ў Персіі, набыло дасканалую форму; вырабы адрозніваліся складанымі ўзорамі і яркімі колерамі. Таксама бурна развіваліся ганчарная справа і кераміка: у розных рэгіёнах з’яўляліся ўнікальныя стылі і тэхнікі. Усходнія рамеснікі эксперыментавалі з палівай і дэкаратыўнымі ўзорамі, што прывяло да стварэння самых вышталцёных керамічных вырабаў. Апрацоўка металаў, асабліва ў такіх месцах, як Дамаск, значна прасунулася наперад дзякуючы ўкараненню інавацыйных метадаў коўкі і інкрустацыі. Уплыў ісламу адыграў вырашальную ролю ў фарміраванні дэкаратыўнага мастацтва, у якім асабліва ўвага надавалася геаметрычным узорам і каліграфіі.

Цэхавая сістэма, якая фарміравалася ў гарадах, спрыяла стандартызацыі прадукцыі і абароне інтарэсаў рамеснікаў, наколькі гэта было магчыма ў феадальным грамадстве.

Сярэдневяковыя ўсходнія цывілізацыі былі абмежаваны ва ўсходніх кантактах, бо іх аддзялялі велізарныя адлегласці. Але адначасова з гэтым іх злучала мноства сухапутных, рачных і марскіх шляхоў. Гандлёвыя шляхі, асабліва такія, як Шаўковы, звязвалі розныя краіны, спрыялі абмену таварамі

ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ

У канцы XIII ст. падарожнік Марка Пола пазнаёміў Еўропу з кітайскім фарфорам. Ад тых часоў попыт на гэтыя вырабы быў велізарны. Еўрапейцы не раз намагаліся наладзіць падобную вытворчасць. Прафесійныя «прамысловыя шпіёны» выпраўляліся ў краіны Усходу, каб выведаць сакрэт вырабу фарфору. Аднак у Еўропе ён быў раскрыты толькі ў пачатку XVIII ст.

Фарфаравы кубак «Лотас»
дынастыі Сун

1. Карыстаючыся дадатковымі крыніцамі, раскажыце пра выраб кітайскага фарфору.
2. Што перашкаджала еўрапейцам раскрыць тайну яго вытворчасці?
3. Назавіце прадпрыемства, якое на дадзеным этапе з'яўляецца адзіным вытворцам фарфаравага посуду ў Рэспубліцы Беларусь.

і ідэямі. Караваны, што пераадольвалі пустыні і горы, адыгрывалі ключавую ролю ў транспарціроўцы тавараў, такіх як спецыі, шоўк і каштоўнасці. Гарадскія цэнтры гандлю — Багдад, Самарканд, Каір, Кайруан і многія іншыя — рабіліся важнымі вузламі ўзаемаабмену таварамі і матэрыяламі. Актыўна ўдзельнічалі ў міжнародным гандлі мусульманскія купцы, распаўсюджваючы пры гэтым ідэі ісламу.

Росквіт рамёстваў і гандлю быў важным фактарам развіцця эканомікі і культурных традыцый у сярэднявечных дзяржавах Азіі.

5. Вялікі шаўковы шлях і яго значэнне. Вялікі шаўковы шлях — гэта гістарычная сетка гандлёвых маршрутаў, якая злучала Кітай з Еўропай і Блізкім Усходам. Ён узнік каля II ст. да н. э. і функцыянаваў на працягу многіх стагоддзяў. Значнымі цэнтрамі гандлю на гэтым караванным шляху былі гарады Самарканд, Бухара і Ташкент. Яны не толькі квітнелі эканамічна, але і зрабіліся культурнымі цэнтрамі, там перасякаліся розныя народы і рэлігіі. Будызм,

іслам і хрысціянства пашыраліся ўздоўж гэтых марш-рутаў, узбагачаючы культурную спадчыну рэгіёнаў.

Вялікі шаўковы шлях таксама спрыяў абмену ведамі і тэхналогіямі. Напрыклад, гэтым маршрутам у Еўропу прыйшлі тэхналогіі вырабу паперы і пораху. Дзякуючы гандлю ўмацоўваліся дыпламатычныя адносіны паміж рознымі дзяржавамі.

Існаванне Вялікага шаўковага шляху спрыяла развіццю інфраструктуры, у тым ліку дарог і караван-сараяў. Гэтыя збудаванні стваралі бяспеку і камфорт для падарожнікаў і гандляроў. У выніку Вялікі шаўковы шлях стаў не толькі эканамічным, але і культурным мостам паміж Усходам і Захадам. Яго ўплыў адчуваецца і сёння ў выглядзе культурных традыцый і гістарычных сувязей паміж народамі.

ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ

Вялікі шаўковы шлях

1. Чаму караванны шлях з Кітая ў Еўропу атрымаў назву «Вялікі шаўковы шлях»?
2. Што такое караван-сарай і як ён звязаны з гэтай дарогай? Як сёння мы называем падобнае месца?
3. Што сёння маюць на ўвазе, калі кажуць пра Новы шаўковы шлях? Ці актуальны гэты праект для Рэспублікі Беларусь?

6. Асаблівасці сацыяльна-эканамічнага развіцця цывілізацый Трапічнай Афрыкі і Амерыкі. У Сярэднявеччы сацыяльна-эканамічнае развіццё цывілізацый Трапічнай Афрыкі і Амерыкі мела свае ўнікальныя рысы.

У Трапічнай Афрыцы асновай эканомікі заставалася сельская гаспадарка, дзе ключавымі культурамі былі проса, ячмень і маніёк. Рамесніцкая вытворчасць таксама мела значэнне і была досыць развітая, асабліва ў такіх галінах, як тэкстыль і металургія. Панавалі родаплемянныя адносіны, сацыяльная структура была строга іерархічнай.

Гандаль паміж плямёнамі развіваўся, але ён быў менш арганізаваны ў параўнанні з іншымі рэгіёнамі свету. Важную ролю адыгрывалі традыцыйныя абмены, якія ўмацоўвалі сувязі паміж абшчынамі. У некаторых абласцях узніклі культурныя цэнтры. Караванымі шляхамі ажыццяўляўся Транссахарскі гандаль, што ахопліваў большую частку Заходняй і Паўночнай Афрыкі.

У Амерыцы, асабліва ў цывілізацыях майя і ацтэкаў, эканамічная сістэма была больш цэнтралізаваная. Гэтыя грамадствы развілі складаныя аграрныя тэхналогіі, у тым ліку тэраснае земляробства і ірыгацыю. Кукуруза, фасоль і гарбуз былі асноўнымі прадуктамі. Гандаль паміж рознымі рэгіёнамі быў высокаразвіты, з сеткай рынкаў і абмену таварамі. Сацыяльная структура была дакладна арганізавана, высока шанаваліся ўладары і жрэцкія касты.

Рэлігійныя практыкі значна ўплывалі на эканоміку і грамадскія адносіны як у дакалумбавай Амерыцы, так і ў Афрыцы. У Трапічнай Афрыцы анімізм і культ продкаў спрыялі ўмацаванню абшчынных сувязей. У Амерыцы рэлігія займала цэнтральнае месца ў жыцці грамадстваў, у тым ліку рытуалы і ахвярапрынашэнні.

Напрыканцы Сярэднявечча знешнія фактары, такія як каланізацыя і рабаўладальніцтва, пачалі разбуральна ўплываць на абедзве цывілізацыі. Гэта прывяло да змен у іх сацыяльна-эканамічным развіцці і да паслаблення традыцыйных структур.

Назавіце агульныя і адрозныя рысы ў сацыяльна-эканамічным развіцці цывілізацый Трапічнай Афрыкі і Амерыкі.

